

**İSMAİL E. ERÜNSAL, OSMANLI KÜLTÜR TARİHİNİN BİLİNMEYENLERİ, 1.
BASKI, İSTANBUL: TİMAŞ YAYINLARI, KASIM 2014, 493 S.**

Arş.Gör.Buket Nur KIRMIZIGÜL*

Osmanlı Devleti'nin yönetimi, uygulamaları, sosyal hayatı ile ilgili bugün anlaşılamayan veya yanlış yorumlanan pek çok mesele bulunmaktadır. Bu meselelerin temelinde iyi bir araştırmaya dayanmadan yapılan yorumlar, ön kabullerden hareketle varılan sonuçlar yanında kaynakların yeterince incelenememiş olması, yer almaktadır.

Son yıllarda popüler kültür noktasında Osmanlı tarihine olan ilginin artması konuya ilişkin yayınları artırmıştır. Bu yayınlar içerisinde ciddi çalışmalar olduğu gibi popüler kültürün ihtiyaçlarına cevap vermek için hazırlanan, araştırmadan çok kurgu ağırlıklı eserler de bulunmaktadır. Böyle bir ortamda Osmanlı tarihine dair bir çok konuda doğru veya yanlış tezler ileri sürülmekte, ilginç tartışmalar ortaya çıkmakta ve işin esasını öğrenmek zor bir hâl almaktadır. İşte bu noktada İsmail Erol Erünsal'ın *Osmanlı Kültür Tarihinin Bilinmeyenleri* adlı eseri, kendisinin diğer çalışmaları gibi bu alandaki tartışmalı veya karanlıkta kalmış konulara açıklık getiriyor.

Yaptığı çalışmalarda titiz araştırmacılığı ve problemlere çözüm getirmesiyle bilinen İsmail E. Erünsal, yayıma hazırladığı bu kitapta Osmanlı kültür tarihiyle ilgili daha önce çeşitli dergilerde ve kitaplarda yayımladığı makalelerini ve bilimsel bildirilerini bir araya getirmiştir. Vakıf kütüphaneleri, diplomatik ilişkiler, tarih kitapları ve tarikatlar gibi kültür hayatının çeşitli alanları üzerine yapılmış ciddi araştırmalardan meydana gelen bu yazılar genellikle armağan kitaplarda ve *Osmanlı Araştırmaları, Kütüphanecilik Dergisi, İslâm Araştırmaları Dergisi, Kaynaklar, Türklük Araştırmaları Dergisi* gibi dergilerde yer almış 19 makaleden oluşmaktadır.

İsmail Erünsal, bu çalışmalarını bir araya getirerek yayımlama sebeplerini de "Önsöz" de açıklamaktadır. Bunlardan ilki ulaşılması güç ve sadece alanın uzmanlarının takip edebildiği dergilerde yayımlanan çalışmaları, daha geniş bir okuyucu kitlesinin istifadesine sunabilme amacıdır. Bu çerçevede dergilerde yayımlanan makaleler akademik çevre içerisinde kalmakta ve bir süre sonra da unutulmaktadır. Bunun sonucunda dergilerdeki yayımlar sayesinde düzeltilen bilgi yanlışları ile yeni bilgi ve kanaatler gözden kaçmakta ve bu yayımlardan haberdar olmayan yeni çalışmalarda önceki hatalar tekrarlanmaktadır. Erünsal'ın bu makalelerini bir kitapta toplamasının ikinci sebebi de ortaya koyduğu yeni belgeleri ve fikirleri

---

* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, buketkirmizigul@gmail.com

gündemde tutabilmek ve çalışmalarını sahiplenmektir. Bundan kasıt, yerli ve yabancı dergilerdeki makaleleri, usul bilmemekten dolayı ya da kasten, yazılarında kaynak göstermeden kullanan araştırmacılara karşı, İsmail Erünsal'ın büyük emek ve zaman alan bu değerli çalışmalarını korumak istemesidir (10).

Kitapta yer alan 19 makaleden 8'si Osmanlı kütüphaneleri ile ilgilidir: "Fetihten Sonra Kurulan İlk Vakıf Kütüphaneleri", "Fethedilen Arap Ülkelerindeki Vakıf Kütüphaneleri", "Şehid Ali Paşa'nın İstanbul'da Kurduğu Kütüphaneler ve Kitaplarının Müsaderesi Dolayısıyla Osmanlılara Yöneltilen Bağnazlık Suçlaması", "II. Abdülhamid Dönemi Türk Kütüphaneciliği ve Kütüphaneleri", "Şeyh Vefâ ve Vakıfları Hakkında Yeni Bir Belge", "Tanzimat Sonrası Osmanlı Vakıf Kütüphanelerinin İslahı Çalışmalarında Mısır'ın Bu Konudaki Tecrübesinden Yararlanma Teşebbüsleri", "İslâm Dünyasında Bir Kütüphane Türü Olarak Dârü'l-İlimlerin Ortaya Çıkışı", "Evkaf Nâzırı Hammâde-zâde Halil Hamdi Paşa'nın İstanbul'da Mevcut Vakıf Kütüphanelerinin İslahı ve Bir Mekânda Toplanması Konusundaki Çalışmaları". Bu makalelerin en faydalı tarafı, bilimsel çalışmaların olmazsa olmazı birincil kaynakların kaynağı olan kütüphaneler konusunda önemli bilgiler sunması ve bu sayede akademik çalışmalar için sağlam bir zemin oluşturmasıdır.

Eserde "Lehistan Kralı II. Ogüst'e Gönderilen Bir Elçinin Raporu (1713)" ve "Seyfullah Ağa'nın Viyana Elçiliği ve Sefâretnâme'si" adlı iki makale ise Osmanlı diplomasi tarihini aydınlatacak önemli veriler içermektedir. Bu makalelerde konu edinilen diplomatik ziyaretler; doğum, ölüm, tahta çıkış gibi sebeplerle gönderilen kalabalık, şatafatlı elçilik heyetleriyle gerçekleştirilen ziyaretler değildir. Bu tarzdaki ziyaretler verilen hediyelere kadar kaynaklarda detaylı bir şekilde yer alsa da, Erünsal'ın da vurguladığı gibi siyasi gerilimler sırasında gidip gelen küçük ve nisbeten gizli, çok duyurulmayan, kaydedilmeyen elçilik ziyaretleri tarihî açıdan daha önemli bilgiler sunmaktadır. Bu iki çalışmada incelenen, ortaya çıkarılan raporlar ikinci tarzda, daha küçük ve tarihî açıdan çok önemli elçilik ziyaretleri hakkında bilgi vermektedir.

Osmanlı Kültür Tarihinin Bilinmeyenleri içinde toplanan çalışma konularından biri de tarikatlerdir. Bunlardan "XV. ve XVI. Asır Bayramî Melâmiliği İçin Yeni Bir Kaynak: Abdurrahman El-Askerî'nin *Mir'âtü'l-Işk* Adlı Eseri", "*Mir'âtü'l-Işk*'in XVI. Asır Bayrâmî Melâmiliği İçin Önemi ve Eserde Yer Alan Melâmîlik Esasları" ve "Yeni Bir Kaynağın Işığında Somuncu Baba" adlı makalelerde, Bayrâmî Melâmîliği için birinci elden ve detaylı bilgilere sahip, İsmail Erünsal tarafından bulunup bilim dünyasına tanıtılan *Mir'âtü'l-Işk* adlı eserin kaynaklığında Melâmîlik'le ilgili çeşitli konulara açıklık getirilmektedir.

Kitapta toplanan makalelerden ikisi ise zındıklık suçlamasıyla idâm edildiği söylenen kişiler ve bu yüzden Osmanlılara yöneltilen bağnazlık ithamı konusunu aydınlatmakta, olayların iç yüzünü, gelişimini göstermektedir. Bu konular “Molla Lütfi Zındıklık İthamıyla Mı Öldürüldü?” ve “Zındıklar ve Mülhidler: XV-XVI. Asır Osmanlı Zendeke ve İlhâd Tarihine Bir Katkı” adlı makalelerde işlenmiştir. Buna göre “bazen çok aşırı fikir ve düşünceleri savunanlar müsâmaha görmüşler, bazen de Ehl-i Sünnet anlayışına aykırı inanca sahip oldukları ithamıyla birtakım kimseler şiddetle cezalandırılmışlardır.” (371). Yani aşırı veya farklı fikirler, Osmanlıların başka düşünceleri kabul etmeyen bağnazlıkları yüzünden değil, otoritenin müsamaha edemeyeceği bir seviyeye ulaştıklarında cezalandırılmışlardır.

Kitapta yer alan diğer makaleler ise tarih kitapları, kazasker ruznamçeleri ve bir Osmanlı kadısının tuttuğu günlüğü konu edinmektedir. “Aşkî Mustafa Efendi ve Medine Tarihine Dâir Eseri” adlı makalede bu çalışmaya kadar bazı eserleri bilinen fakat hayatı hakkında hiçbir bilgi bulunmayan Aşkî Mustafa Efendi’nin hayatı hakkında detaylı bilgiler sunulmaktadır. Bu bilgilere İsmail Erünsal’ın bulup ortaya çıkardığı Aşkî Mustafa Efendi’nin Medine tarihi üzerine yazılmış bir eseri sayesinde ulaşılmış ve araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.

“Osmanlı Münevverinin Evliya Çelebi’ye Bakışı” adlı makalede ise bu eserin; bulunması, Hammer tarafından tanıtılması ve matbaada basılması öncesi ve sonrasında Osmanlı aydınları tarafından ne kadar ilgi gördüğü tespit edilmektedir. Dönem aydınının ve sahafların tereke kayıtlarından, bu kayıtlarda *Seyahatname*’nin yer alıp almadığı ve yer aldıysa ona biçilen fiyat üzerinden birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Makalede dikkat çekici bir husus ise Evliya Çelebi’nin eserinin Osmanlı ulemâsı tarafından çok itibar görmemesi, daha çok yalan, uydurma şeylerden oluşan bir kitap olarak görülmesidir. *Seyahatname*’nin tarihî araştırmalar için çok önemli bir kaynak olduğu ancak yeni yeni anlaşılmaktadır.

“Kazasker Ruznamçeleri ve Nuruosmaniye Kütüphanesi’nde Bulunan Bazı Ruznamçeler” adlı makalede müderris ve kadıların tayin, azil durumlarıyla ilgili detaylı bilgilerin kaydedildiği ruznamçeler incelenmiştir. Erünsal, araştırmacılar tarafından henüz yeterince incelenmemiş olan bu kaynaklara bakıldığında Osmanlı hukuk sisteminin işleyişi, ilmiye teşkilâtının yapısı üzerine önemli bilgilere ulaşılabileceğini söylemektedir (401). Kitapta yer alan en dikkat çekici makalelerden biri ise bir kadı efendinin tuttuğu günlüğü tanıtan yazıdır: “Bir Osmanlı Kadısının Günlüğü: Sadreddin-zâde Telhîsî Mustafa Efendi ve Ceridesi”. Bugün bilinen anlamda günlüğe çok yakın bir

tarzda tutulan bu günlükte dönemin sosyal, toplumsal hayatı, yönetimin gerçekleştirdiği çeşitli uygulamalar ve ilginç olaylara dair pek çok kayıt bulmak mümkün.

Burada bu kitap için seçilip bir araya getirilen her bir çalışmanın alana getirdiği yeniliklerden kısaca bahsederek söz konusu makalelerin önemi ve bu kitabın oluşturulma amacının ne kadar isabetli olduğu gösterilmeye çalışıldı. Yalnız tanıtım yazısını bitirmeden önce belirtilmesi gereken bir nokta var ki metin içinde ve dipnotlarda yapılan Fransızca, Almanca, Arapça gibi farklı dillerden alıntılar sadece orijinal hâllerıyla yer almakta. Bu alıntıların çevirilerinin de verilmesi okuyucuların daha çok istifade etmelerini ve konuyu daha iyi kavramalarını sağlayacaktır.

İsmail E. Erünsal büyük bir emekle hazırladığı bu çok değerli çalışmalarını bir araya getirerek akademik araştırmalara ve kültür tarihine bir kez daha büyük bir katkıda bulunmuştur. Bu makalelerin belki en önemli özelliği ise pek çoğunda yararlanılan, ortaya çıkarılan birinci elden kaynakların resimlerinin, çevirilerinin de yer almasıdır. Kültür tarihimize yaptığı katkıların yanında bilimsel bir araştırma ve yazımın nasıl olması gerektiğini de çok iyi örnekleyen İsmail E. Erünsal'ın bundan sonraki çalışmalarını da heyecanla beklemekteyiz.